

# Téma č. 14: Neprogramová symfónia v 2. polovici 19. storočia

## Charakteristika obdobia

- **Neprogramový prúd:** Predstavujú ho najmä Johannes Brahms, Antonín Dvořák a P. I. Čajkovskij (brahmsovský prúd).
- **Reakcia na Richarda Wagnera:** Skladatelia reagujú na jeho diela, ktoré sa odklášali od tradičných a prirodzených hudobných vlastností.
- **Umelecká nadväznosť:** Nadväzujú na klasicizmus a skorý romantizmus.
- **Prvky klasicizmu:** Rešpektovanie formy sonátového cyklu (SC) a tonality.
- **Prvky raného romantizmu:** Využívanie piesňovej formy (vo vokálnej tvorbe = umelá pieseň, v inštrumentálnej tvorbe = klavírne cykly).

## Všeobecné znaky

1. **Úvod:** Symfónie zvyknú mať pomalý úvod.
2. **3. časť:** Scherzo, valčík alebo národné domáce štylizované tance.
3. **Práca s motívom:** Využívanie ústredného motívu (Leitmotív), ktorý prechádza všetkými časťami.
4. **Inštrumentácia:** Rozšírená inštrumentácia, typické nástroje 19. storočia.
5. **Technika:** Znovuoživenie kontrapunktickej techniky.
6. **Vokálna tvorba:** Hlavným žánrom sú piesne. V opere sa objavujú prvky wagnerovskej reformy (motív postavy zaznie už v predohre, veľké obsadenie orchestra, rovnocennosť so spevákom, absencia čisto virtuózneho spevu).

## Johannes Brahms

- Jeden z najvýznamnejších symfonikov v dejinách hudby.
- Narodil sa v Hamburgu v hudobníckej rodine (otec bol kontrabasista).
- Žil vo Viedni.
- Už ako 14-ročný bol vynikajúcim pianistom.
- V 10 rokoch koncertoval s huslistom E. Reményim.
- Priateľstvo s Josephom Joachimom (významne ovplyvnilo začiatok jeho umeleckého cítienia).
- Blízky vzťah s rodinou Schumannovcov (po smrti Roberta Schumanna pomáhal Kláre s výchovou detí).
- Priateľstvo s Antonínom Dvořákom.

## Znaky tvorby

- Silné orchestrálne cítienie.

- Snaha o vytvorenie protipólu k novoromantickej expanzii.
- Úsilie o klasicky čistú formu (symfónie, sonáty, sláčikové kvartetá).
- Kompozičný štýl je navonok pokojný a vyrovnaný, ale bohatý na myšlienkový náboj.
- Hudba naplnená citom.
- Inšpirácia:
  - **Beethoven:** Logika konštrukcie skladby, dokonalé spracovanie detailu, hlboká emocionálnosť.
  - **Mendelssohn, Schumann.**

## Diela

- **Symfónie (4):**
  - **1. c mol:** Nazývaná aj „Beethovenova desiata“ (finále pripomína Ódu na radosť).
  - **4. e mol:** Vrchol Brahmsovej tvorby, kombinácia symfonickej formy a kontrapunktu (chaccona).
- **Koncerty:**
  - Husľový koncert D dur.
  - Klavírne koncerty (2).
  - Skladateľ vníma sólové nástroje nielen ako virtuózne, ale ako symfonických partnerov s veľkým obsadením.
- **Komorná hudba:** Sonáty pre rôzne nástroje, 4 sláčikové kvartetá.
- **Klavírna tvorba:** 3 klavírne sonáty, variácie (na témy Händela, Paganiniho, Schumanna).
- **Uhorské tance:** Pôvodne pre klavír, známejšie v orchestrálnych úpravách.
- **Vokálna hudba:** Umelé piesne (zhudobnené texty nem. básnikov), **Nemecké requiem.**

## Antonín Dvořák

- Významný český symfonik, operný skladateľ, pedagóg a organista.
- Napriek ťažkým životným okolnostiam rozvíjal svoj talent.
- Pôsoobil ako riaditeľ konzervatória v New Yorku a v Prahe.
- Hlboká viera sa odráža v jeho sakrálnej tvorbe.

## Tvorba

1. **Symfónie (9):**
  - 7. d mol, 8. G dur.
  - **9. e mol „Z nového sveta“** (napísaná počas pôsobenia v USA).
2. **Symfonické básne (SB):** Inšpirované zbierkou Kytice od K. J. Erbena (Vodník, Polednice, Zlatý kolovrat, Holoubek).
3. **Koncerty:** Klavírny g mol, Husľový a mol, **Violončelový h mol** (vrcholný kus svetového repertoáru).
4. **Opery:** Rusalka, Jakobín, Čert a Káča, Dimitrij.
5. **Sakrálne diela:** Biblické písnie, Stabat Mater, Requiem, Oratórium sv. Ľudmily.

6. **Piesňové cykly:** Cigánske melódie, Moravské dvoj spevy, Cypřiše.
7. **Slovanské tance.**

## Piotr Il'jič Čajkovskij

- Študoval právo, neskôr sa naplno venoval hudbe.
- Pôsobil ako pedagóg v Moskve.
- Finančná podpora od Nadeždy von Meck mu umožnila žiť ako slobodný umelec.
- Pôsobil ako skladateľ aj dirigent.
- Jeho štýl predstavuje **európsko-ruskú syntézu** (klasicko-romantickú).
- Znamky: Pestrosť hudobných druhov, melanchólia, lyrizmus, vášeň, patetickosť, sila výrazu.

## Tvorba

### 1. Symfónie (6):

- 4. f mol (venovaná N. von Meck).
- 5. e mol.
- **6. h mol „Patetická“.**

### 2. Programová symfónia: Manfred.

### 3. Iné diela:

- Predohry a fantázie (napr. 1812).
- Opery (Eugen Onegin, Piková dáma).
- **Balety:** Luskáčik (Nutcracker), Labutie jazero (Swan Lake), Šípková Ruženka.
- Koncerty (najmä Klavírny koncert b mol a Husľový koncert D dur).